

ذار الفنون

ادبیات فارسی و عربی و ترکی

فلسفہ ، اجتماعیات ، تاریخ ، جغرافیا ، ادبیات

ایکی آبدہ بر نشر اولنور

مندرجات

[کوپرلی زاده فؤاد]

[محمد شرف الدین]

[نجیب عاصم]

[کوپرلی زاده فؤاد]

اسکی تورکلرده دینی سحری برعننه : یاغمور طاشی

جنکیز خان [« ابن عربشاه » دن مترجم]

تورک دیلنک تاریخی صرفی

آذری ادبیاتنه دائر نوطلر : « حسن اوغلی » و « حبیبی »

استانبول — مطبعة عامره

۱۹۲۵

تورک دینک تاریخی صرفی

بر مقاله مدده تورک دینک تاریخی و مقایسه‌لی صرف و نحوئی وجوده کتیرمک ایچون ایلک اوکجه عموم تورک دینک مختلف لهجه‌لرینک، مختلف زمانلرده کی صرف و نحوئی تدقیق ایتمک لزومنی عرض ایلش ایدم.

ایشته بو مقصده وصول ایچون مجموعه‌میزک کچن نسخه‌لرندن بریسنده [۱] سکنزنجی عصرده عراق تورکجه‌سنک صرفی، ابن مهنایه کوره، بسط ایتیش ایدم. تورک دینک اک اسکی بر آبدہ سی اولان و میلادک ۷۳۱ نده اورخون نہری جوارینه دیکیلن کول تکیں ویدکه قاغان بککو طاشلرندہ کی محکوکاتک حل و قرائتنه متعلق اولوب یاقینده نشر اولونان «اورخون آبدہ لری» آدلی کتابمدہ بزم غرب تورکجه‌سنک اک اسکی صرف و نحوئی خلاصه ایتدم.

ایشته بو مقاله مدده ۴۶۶ سنه‌سندہ محمود کاشغری طرفندن تألیف ایدیلن «دیوان لغات الترک» آدلی اثرده بولنان صرف قاعدہ‌لرینی طویلادم.

بو کتاب «ایلک خانلر» دورنده یازیلدیغی ایچون مؤلف طرفندن «لغت خاقانی» دیه توصیف اولنان قارلوق تورکجه‌سنک یالکز صرفندن بحث ایتدیکی و نحوئی ایسه دیلن تاریخنجه فوق‌العاده بر قیمت و اهمیتی اولوب مع‌الاسف هنوز اله کچمین، بر کون بولماسی مأمول اولان «جواهرالنحو فی لغات الترک» آدلی اثرده تفصیل ایلدیکی جهته بوراده او دوره عائد نمودن بحث ایدہ میه جکز.

واقعا دیوان لغات الترکده مثال اوله رق دیلنک همان بوندن ایکی بیک ییل اولنه عائد برچوق ساولر [۲]، تورک ادبیاتنک اوزون برقدمه مالک اولدیغنه دلالت ایلہ جک منظومه‌لر و

(۱) ادبیات فاکولته‌سی مجموعه‌سنک سنه ۳، صای ۲-۳ نسخه‌سنه باقیکز.

(۲) ساولریغنی آتالرسوزی طرفندن طویلاندی، رساله شکلنده نشر اولندی. شعر و منظومه‌لرده

کوپریلی زاده فؤاد بکله مشترکاً یاقینده نشر ایدیلہ جکدر.

شعرلرده وارایسهده بونلرده کوریلن نحوی احوال زمانز نھوندن پکده فرقلی اولدیغندن اوندن صرف نظر ایلدک .

مؤلفک خاقانی تورکجه دیدیکی و بزم قارلوق لهجهسی دیدیکمز تورکجه ایسه شو بزم غرب تورکجه سنک زمان و مکانه کوره سلچوق ، عثمانلی ، آذری ، ویا مصر و مملوکی ، کبی آدلر آلدیغی کبی اویله خاقانی ، اویغور ، چغتای ، اوزبک ، تاتار ، قازان ، تورکجهسی دیه آکیلان و بزجه شرق تورکجه سندن باشقه بر شی اولمیان تورکجه نک بر بویوک قولنک اک (قدیم) نمونه سنی عرض ایتمکده در .

دیوان لغات الترکده کی خریطه یه کوره هجرتک بشنجی عصر نده تورک ایل و اولوسلرینک بولندقلری یرلری تخمین اوله رق تعیین ایده بیلیرز . خریطه دن آکلاشلدیغنه کوره (اتل) وادیسی شمالنده بولغارلر و بونلرک جنوبنده قیچاقلر ؛ بونلرک غربنده پچنکلر ، ماوراءالنهرده اوغوزلر ، ایلی کنارلر نده باشقرتلر ، یماکلر یعنی قارقلر ، باسمللر ، یرتیش بویلر نده (قای) لر ، (جکل) لر بونلرک شرقنده مختلف تورک اقوامی بولنیور . چینک شرق شمالیسنده اویغور شهرلری اولان بیش بالق ، قوجو ، جنبلق شهرلری بولنقدده در .

محمود کاشغری کتابنک باشنده و ده سائر مناسب یرلر نده مختلف تورک لهجه لری آراسنده کی فرق لری کویستره رک (Dialectologie) اساسنی قورمش اولدیغندن اوکی معلوماتی ده مقاله مزه اقتباس ایلدک .

تجوید و املا حرفلری

ا ف خ و ز ق ی ک ذ
د ن پ ص ع پ م ع
م ف س ج ر ش ت ل

بونلر علاوه اوله رق : پ ، ج ، ژ ، ف ، غ ، (قاف ایله کاف مخرجلری آره سنده) ک ، و غین ، قاف و نون آره سنده غنه لی یعنی انفی (نک) واردر . بو صوک حرف تلفظی اک کوچ اولانی در . بونلر اویغور حرفلر په یازییرکن اشارتله آیرد ایدیلیرلر .

مؤلف برنجى جلدك ۷ نجى صحيفه سنده حرفلر حقنده شويوقاريكى معلوماتى ويرييور؛ آشاغيده
۳۰ نجى صحيفه ده ايسه اويغور حرفلرينك ۲۴ اولديغنى سويليور. حال بوكه كرك «قوتادغوبيليك»
و طرفدن نشر ايديلن هبة الحقايق و كركسه ديكر اله كچن اويغور يازيلرى بوالفبانك ۱۴
اولديغنى كوسترييور. شو حسابجه مؤلفك «اربع عشرين» نى «اربع عشر» اوقومق دوغرو
اولور .

فقط كتابدن عينا يوقارى نقل ايتديكمز اويغور حرفلرى ۱۸ در . شو حسابجه آرايه
دورت شكل علاوه اولمش ديمك اوليور . يوقاريكى حرفلره دقتله باقيه جق اولورسه (ف)
ايله (و V) اشارتلىنك همان بر اولديغى كوريلور . (خ) ايله (و) ده بويله در ، ز ، س ،
ش ده بويله در (س) ايله (ش) نقطه ايله آيىرد ايدلمشدر . قوتادغوبيليكده ده بويله در .
يالكر قوتادغوبيليكده (د) حرفى بوندن فرقلى در . ايشته اصل اويغور الفباسنك صايبسى
۱۴ اولديغى بو صورتله تعين ايتمش اولور .

ابجد منظومه سى يرينه تورك منظومه سى شويله در :

اخوك ، لف ، سمج ، نرق تبدر ، شتيا

بو حسابجه كوره ده تورك الفباسنك ا ، خ ، د ، ك ، ل ، ف ، س ، م ، ج ، ن ، ز ، و ،
ب ، ذ ، ر ، ش ، ت ، ي . دن يغنى ۱۸ حرفدن عبارت اولديغى كوريليور .
اويغور الفباسنده بولنمىوب فقط لسانده موجود اولان شو حرفلرى ده مؤلف علاوه
ايدىيور :

بأصلبه (ب) ، ج (وهى غريزة فى هذه اللغة) ، الزاى المتولدة بين المخرجى الزاى والشين
(ژ) ، فأعريبه ، غ معجمه ، الكاف المتولدة بين مخرجى القاف والكاف ، غين ، قاف ،
نون ، وقاف آرالرنده متولد كاف غنه (بو حرفك تلفظى توركك غيرى ايجون بك كوچدر .)
بو حرفلر اويغورجه ده نقطه لر ايله تفريق اولنور .

توركجه ، ث ، ط ، ظ ، ص ، صه ، ح ، ه ، ع يوقدر .

(ث) يازلىق ايجاب ايدرسه اويغورجه نك (ذ) نه نقطه قويمله افاده اولنور . حال بوكه
مؤلف (ز) كوسترييور . او حالده قوتادغوبيليك و طرفدن نشر اولنان هبة الحقايق الفبالرنده
بولنمىوب بوراده (د) ديه كوستريلن حرف (ذ) اوله جقدر . اياصوفيه كتبخانه سنده بوكره
كشف اولنان هبة الحقايقك ديكر بر نسخه سى دها اسكى بر كتابدن استنساخ ايدلديكى جهته

(ذ) مقابلی اولان حرفی قوللانمقده در . چونکه محمود کاشغرینک (ت) دیه کوستردیکی حرف قوتادغوبیلیکده (ت)ایله (د) ایچون مشترکدر .

محمود کاشغری ، بو حرفلرله سلاطینک نامه‌لری چیندن کاشغره قدر یاییلمش و حتی چینلیلر بیله بو حرف و لسان ایله مخابره‌ی استیحسان ایلشدر، دییور .

اویغور املاسی عربی کی دکلدر: اورتهدده نصب حالنده یعنی فتحه ایچون مطلقالف

یازیلیر . مثلاً **توبون** تابان یازیلوب عربجهده اولدیغی کی (تب) یازماز. مرفوع یعنی

ضمه‌لی کلمهلردهده ضمه‌یه دلالت ایدن حرف علاوه اولنورتوبون کبره یعنی بوغوم، کسرهده (ی) کتیریلیر کالین = کلن کی .

تورکجهده ک، ط، س، ض، ه، ه، ع یوقدر . مؤلف تورکجهده او زمان موجود اولان (ذ) ن بحث ایتیور . حالبوکه بونکده علاوه‌سی لازمدر. برده اویغورجهده کی ف (ق) در .

تورکجهده (ه) نک اوتاریخلرده موجود اولدیغی محمود کاشغری بیان ایدیور : پالکز (بوم = بایقوش) ه «اوهی» دنیلندیکنی وبونک قیچاقجهده دوغریسی «اوکی» اولدیغی سویلیور . (زند = کنجاک) لهجه‌سندده «جهه»، رمد «کوز آغریسی» نه «آوه» دنیلدیکنی علاوه ایلیور . برده وقف حالنده بازی چاغیرمق ایچون «تاه‌ناه!» دیه ندا ایدرلر.

اویغورلر تورکجه ایله برابر کندی آرالرنده باشقه دیل قونوشورلر .

قای ، ییاقو ، تاتار ، باسملرک ایری دیلر وار، تورکجه‌ی ده استیحسان ایدرلر؛ قرقرز وقفجاق ، اوغوز ، توخسی ، یاغما ، چیکل ، ایغراق ، چاروق بر تورلو تورکجه قونوشورلر. یماک وباشغرتلرده بونلره یاقین قونوشورلر .

بلاساغون خلقی سغدییه و تورکجه قوللانیرلر ، طراز ومدینه البیضاده بویلهدر .

بلاساغونه قدر اوزانان اسبیجابدن صاییلان آرغو مملکتلرنده خلک دیلنده رکاکت واردر .

کاشغر کویلرنده کنجاچه قوللانیلیر ، شهرلرده خاقانی تورکجه‌سی سویلنیر .

تورک لهجه‌لرینک اخفی اوغوزجهدر . اصحی ده یاغما ، توخسی یعنی ایلا ، ایرتیش ،

یامار و اتل وادیلرندن اویغور ایله قدر اوزانان یرلر خلغنک لهجه سیدر، افصحی ده ملوک خاقانیه تابعیتده بولنان یعنی قارلوق لردر .

خاقانیده اولی (ی) اولان کله لری اوغوز و قبیچاقلر الف ویا جیمه قلب ایدرلر :
دها ایی معناسنه اولان یك = جیک کبی جیکی تیکتی = پک ایی دیکدی ؛ ینجو ،
جینجو = اینجو کبی .

ی ایله باشلایان کله لرک اوگنه الف مکسو ره کلیر :

یلکن = الکن (مسافر)

یلیغ = ایلغ (ایلغ صو)

ینجو = جنجو (اینجو)

اورتده ویا صو کده بولنان (ی) یی آرغولر نونه قلب ایدرلر : قوی = قون
(قویون) ؛ جیغای = چیغان (فقیر) ، قایونانک = قانو (هانکی نسنه) ؛ بر آرغو
لهجه سنده قنو = قانی ، هانی .

« قیا ، کیا ، ادات تصغیری قیچاقچه ده قنا ، کنا اولور ؛ اوغلقیا = اوغولجق ،
ارکیا = ارککجک کبی .

باشده کی (م) لری اوغوزلر ، قیچاق و سوارین لر (ب) یاپارلر :

من باردم = بن باردم ؛ مون = بون (ات صوی) .

اوغوز، وده اونلره یاقین اولانلر (ت) یی (د) یاپارلر :

تقی = دوی (دوه) ؛ دق = تقی (دخی) کبی .

تورکجه نک اکثری (د) لری اوغوزجه ده (ت) اولور : بکدا (بوکدا) =

بوکتا (خنچر) کبی .

(تورکجه ده (ب) و (ت) اصلدر . (ب) نک میمه (ت) نک داله قلبی صوکرده دن

واقع اولدیغی لسان تاریخنجه ثابت اولمشدر .)

(ف) ایله (ب) آراسنده (ث) یی اوغوزلر (و V) یاپارلر :

اڤ = او ؛ آڤ = آو ، قوڤوق ، قووق ، قوغوق ؛ قاغوق ، قاووق ، قاووق ،

قاووق ؛ قابوق کبی .

یغما ، توخسی ؛ قیچاق ، یباقو ، تاتار ، قای ، جومول ، اوغوزلر (ذال) یی (ی)

یاپارلر ، اصلا بو حرفی قوللانمازلر .

قذنک = قینک (قاین آغاجی)

قذن = قاین ؛ بوزون ، بویون ، بودون = ملت

چکل و سائر تورک لهجه لرندە بولنان (ذ) ی قیچاقلر ، یاماک ، سوار ، بولغلر

قا روس حدودینه قدر قبیله لر (ز) یاپارلر :

آذق = آزاق (آیاق) .

قرن تذتی = قرن تزی (= قارین دویدی) .

خلاصه چکل لهجه سنده کی (ذ) یغما ، توخسی ، اوغوز و قسماً ارغو لهجه لرندە

(ی) ؛ قیچاق و برطانلرندەده (ز) اولور .

(ایشته بوندن دولایی مثلاً سلچوقک باباسنک آدی اک اسکی نسخه لرده « ذقاق »

وصوکره « ذقاق » ودها صوکرده « یقاق » شکلنده ضبط ایدلمشدر .)

تورکجه ده (ه) یوقدر . مؤلف دعوت ایچون « قره قره » دنیلدیکنی سویلیور .

شو حسابجه « ه » اودورده تشکله باشلامش دیمک اولیور .

لزوم کوریلیر ایسه « ث » و « ض » تورکجه « ذ » حرفیله یازیلوب نقطه ایله تفریق ایدیلیر

« ص » « س » کی ح ع ه دخی « خ » ایله یازیلیر ، نقطه له لر آیرد ایدیلیر .

صوتی تحوللر

سنی — شفوی مطابقت یوقدر . : کلیمو = کلیمی ؛ بیور .. ویرر کی .

چاتر — چاجر ، چاشر مثالنده ت ک (ج) و (ش) ایله تبدیلی کورولور .

تکدمز = توکدوک ، باغلادق ؛ اکدمز = اوگدوک = مدح ایتدک .

سرمسق = سمرسق = صارمساق (قلبه مثال)

تیلاق ، سلاق = (ت) نک س نه قلبرینه مثال

ترقا ، تالقا = توروق (ر) و (ل) مبادله سی

قشی ، قشنی = قومشو (ن) ک تبدیل موقع ایدیشی .

اقیا = آیوا

(ر) لام اولور . ایلریده کله جک .

اسم زمان و مکانده کی (غ) ی اوغوزلر (ا) یاپارلر :
 بارغوییر = باراسییر (واریله جق یر) ؛ ترغواوغور = توراسی اوغور (دورہ جق
 وقت) .

حذفلرہ کنجہ اوغوز و قیچاقلر اسملردہ و استمرار بیان ایدن فعللردہ اورتہدہ کی
 (غ) ی حذف ایدرلر :
 چومغق = چوماق ، تمغق = تاماق (داماق) کی .
 فعللہ مثلاً: اول اقبابارغان اول = اوآوہ واراندر یرینہ اوغوزلر (باران اول =
 واراندر) دیرلر .

اسملردہ کی (ک) ، و فعللردہ (غ) یرینہ کلن (ک) ی دہ حذف ایدرلر .
 کلمہ لردہ حرف لینک اسقاطی جائزدر . یغاج یرینہ یغج = آغاج کی . کلام اقصر
 افصحدر . آتارقا = آتاقا اولور ، آتله دیمکدر .
 اوغوزلر ، قیچاقلر باشده بولنان (ی) یی جیمہ تحویل ایدرلر : اول منی جنتی
 دیرلر کہ تورکلرجه « یتی » بکا ارشدی دیمکدر .
 تورکارشوقدر یوتدم دیدکری حالہ اونلر جوتدم دیرلر .

اسم محیی

تورک لغتلی ثنائی اولور : آت ، ار ؛
 ثلاثی اولور : آزق (آزوق ، آزیق) ، یازق (یازیق) کنہ ؛
 رباعی اولور : یغمر (یاغمور) ، چغمر (چامور) ؛
 خماسی : قرغساق (قورساق ، معدہ)
 سداسی : کللدرن (کومولدرن) لب ؛
 سباعی اسملر آزددر: زرغنحمود (سجلاط) کی

اسملرک حالی :

مجرد بیلدیکمز کی ، فقط مضاف الیہدہ مجرد قالیور :
 تاز کلیکی بورکچیکا ساوندہ تاز (کل) مضاف الیہ ، کلیکی مضافدرہ
 مفعول بہ کا ، قا ایله اولور : منکا

مضافلرده (ی) نونه قلب اولنیور: اول قولنی اوروغ اوردی = اوقولنی اوروش
لوردی کی .

غائب ضمیری ایکی نورلودر آ ، او

(آ) ضمیرینک احوالی آنی ، آنک آنداغ (اویلهجه) ، مونداغ (بویلهجه)

فعلدن اسم و صفتی اشتقاق ایتدیرمک ایچون ۱۲ حرف واردرکه اونلرده ا ، ت ،
ج ، ش ، غ ، ق ، ک ، گ ، ل ، م ، ن ، و . مکرر و مرکب اولهرق کلمه لره التحاق ایدرلر .
بلدن بلکا = زیاده بیلن حکیم و عاقل ؛ اک (اوک) دن اکا (اوکا) = عقلمده بویوک
کیسه ؛ او av دن او = دیدیکلنمس اکمکدن یاپیلان ، اوولان شکرلی طعام .
بعضاً الف م ایله مقید اولور کس دن کسما ، کسمه = کوز اوزرینه دوشن صاچک
کسلمش ، اورما ، اورمه = اورلمش ، قیویرلمش صاچ .

قاچدن قاچت = فراری ؛ کذت ، کذومک = کییمک ، لباس .

کم ، کومدن کمج = گوج ، کومولنشی ، قرص ؛ سودن سونج = سونج ؛ ایکی = ایکنج
بلدن بلش = بلیش ، اوردن اورش = حرب ایدیش ؛ توقی دن توقوش =
توقونوش ، دوقونوش ، حرب ایدیش .

غ ، آری دن آرغ = آری ، تمیز ؛ قورودن قوروغ = قوری ، قورووش ،
بقع = باقیش ، تتغ = تتوغ ، تتوق ، تتساق رهن ، رهینه

غ اسملره لاحق اولور ، موضعه دلالت ایدر: یای (یاز) دن یایلاغ ، قیش دن قیشلاغ کی .
فعللره واو ایله مقید اولهرق علاوه اولنان غ اسم آلت یاپار: بیچدن بیچغو = بیچنی ؛
اوردن اورغو = اوره جق آلت . بو معناده غ یرینه گک کتیریلیر کس دن کسگو =
کسگی ؛ آقسى دن آقسکو = آفوسه جک ، صاووردجق آلت .

غ افعال مشبعه یه یعنی کندیسنده اماله ورکت بولنمیان فعللره ، ک ده بونک عکسنه
داخل اولور .

اوغوزلر فعلک ماده اصلیه سنه «اسی» علاوه سیله اسم آلت یاپارلر: یغاج بچاسی نانک =
آغاج بیچه سی (بیچه جک) نسنه ؛ اوتونک کسası بالدو = اودون کسه جک بالطه دیرلر .

تارادن تارغاق = تاراق ؛ اوردن اورغاق = کسمک

کس دن کساک = کسيلمش برقطعه ؛ آشودن آشون دثار = قفتان .

تری دن تیریگ = دیری ؛ اولودن اولوگ = اولو، میت. مرکب شکله کوق =
 یلینگکوق = چپلاق، انسان کی. کین = ایچکین = استیمان ایدن شخص.
 ل بیچدن بیچیل = بیچلمش، چاتلاق؛ تاردن تارغیل = داغینیق الوانده = یاشیل، قیزیل
 م یازدن یازم = یایم، یایغی ؛ بیچدن بیچم = بیچم، کسیم دیلم.
 ن آق دن آقین = آقین ؛ ییغدن ییغون = ییغین صفتلرده اوستن = اوستدن
 آستن = آلتدن کی.

توردن تورغو = دوریله جقیر، موقف. یو علاوه سیله ارنکیو = آلتی پارماتلی کیمسه
 حاصل مصدر. - ماده اصلیه یق، یغ، یک علاوه سیله در: اول باریغ باردی؛ آنک
 ایش قیلغی بلکولک = اونک ایش ایشلمه سی بللی در. سنک یورقنک نیتک؟ = سنک
 سیرتک نصل؟ آنک یرماق تیرکی کور = اونک آچقه دریشنی کور.

آنک باردیق بارمادیغی بیر = اونک وارمه سی وارمماسی بیر. آنک کلدکی کلمادیکی
 بیر. سنک کوردیکنک کورمادیکنک بیر.

اسم زمان، اسم مکان «اوغور» سوزیله وقت وساعتی و «بیر» ایله مکانی اشارت
 ایدرلر. بوتاغ آغاسی اوغور تکول.

بواوکا کیر کو اوز اول = بواوه کیرمچک وقت در.
 اول بزکا کلکو بولدی = اونک بزه کله وقتی اولدی.
 اوغوزلر بو مقامده: «اول بزکا کله سی بولدی» دیرلر که یوقاریکی جمله نک عینی معنایی
 افاده ایدر.

بوکی شکلر اسم حکمنده در. مثلاً «سنک بارغونک قاچان؟» = سنک کیدیشک
 نه زمان کی.

اوغوزلر بو مقامده: سنک باراسنک قاچان؟ منک بارغوم یاقی = بنم کیده جکم
 یاقلاشدی، آنک بارغوسی، منک باراسیم کی.

لاغ — اسم مکان علامتی در: سقلاغ (سوقلاغ) صولاق، قشلاغ «قیشلاق، قوشلاغ»
 قوش یری.

تقراق (تاقراق) «سرعت» تقراقن کل، چابوقچه کل؛ تقراق ایشچی؛ انه
 چابوق ایشچی

لغ — مسمانک صاحبنه دلالت ایدر: بدوک قرقلغ ار (بویوک قارنلی ار). موضع آدی ده اوله بیلیر: قرقلغ (قوروقلغ) یای «قورلی (قورولمش) یای لی. ترغلاغ (تاریغلاغ) مزرعه؛ تروغلاغ» (توروغلاغ) دروه جق یر، موقف

«لق» لاحقہ سی صفتہ داخل اولور اسم اولور: اولوغ لوق «کبریا؛ قوروغ لوق» قورولوق

(۱) اسم آلت اولور: سرق لوق یغاج (صیریقلق آغاج).

(۲) اسم کان اولور: قیغلق، قاباقلق؛ قغلق (قاغونلق) قاوونلق

(۳) یالکز اسم اولور: بغراق «باغرلوق» قطاۃ = آتک آرقالاشه جق یری

(۴) مصدر اولور: ترقلق «دبرقولق، هزال، دورغونلق کبی.

(ک) ده بش تورلودر: برشیئک منشئنه اسم اولور: سوکونلک «سوکوت منشئی

اولان یر، یاخود برشیئک مقر وموضعنی بیلدیرر: کپکلک «کپکلک یعنی کپک چیقاریلان ویا ادخار ایدیلن یر.

(۲) شیئی ملفوظ یا یلمق اوزره ادخار اولنان شیئک آدی اولور: تشکلک برجن «

دوشکلک بارجان (قوماش).

(۳) طبایعه مصدر معناسنه اولور: یکتلک کبی بو اوچ حالده کله اسم اولورسه

بوتون کله لرده (ک) صلبه در.

(۴) مسمانک صاحبه اسم اولور: بلیکلیک ار «بیلیکلی یر یعنی بیلکیسی قوتلی کیمسه.

(۵) مفعول معناسنه اولور: بلیک کشی آرا ولکلک اول = «بیلک (معلوماتی) کشی

(لر) آراسنده منقسمدر. تشکلک تشاک «دوشه لی دوشهک. بویکیسند (کاف) رکیک در.

(۶) نسبت ایچوندر: یاشیل اونک لولک تون (یشیل رنگلی لباس).

سز «نفی علامتی: اسسز =، ایصسز، صاحبسز.

کول «اوچکول، اوچوز مثلث

فعلیه صفت

«غان» و «کان» بش وجه اوزره قوللانیلور:

(۱) فعلک موصوفده دوام وکثرت حدثی بیان ایدر: بو اوغل اول بورنی یوموغان

بو ار اول اذ کو ساقن ترلکان «بوایشدن ای جنسی ایله دیریلن در.

(۲) موصوفدن غیریسنه تعدی ایله بوصفتک موصوف ایله ادامه سنی بیان ایدر : بو ار
اول تونون قوروتغان « بو ار دونوتی قوروتغان در »

محض اسملر بوبابده کاف صلبه ایله وصفتلر کافرکیکه ایله در .

(۳) موصوف مفعول معناسنه اولور : بو ار اول قاقلغان سـوقولغان « بو ار قاقیلوب
ایتیلن (تذلیل اولنان) در .

بو ار اول ییردن ییرکا سورولکان « بو ار یردن یره سوریلن در »

(۴) بلا اراده حادث اولان فعله موصوف اولور : بوکشی اول سوزنکی اونوتغان
« بوکشی سوزینی اونوتغاندر »

بوتوکون اول شیشلیکان « بودوکوم چوزولکندر »

(۵) عادتاً اسم اولور : تقشغان (تاوشغان طاوشان) . (مؤلف کلمه نک اصل معناسنی
بیلمدیکندن خطا ایدیور . تاوشغان « چوق یاورى یاپان ، یاوریلایان » دیمکدر . بناءً علیه
دوردنجی ماده یه الحاقی لازمدر .)

ماده اصلیه یه غولوق ، کولک علاوه سیله عزم ونیت بیان ایدر : اول مونداتور غولوق
اردی « او بوراده دورمق عزمنده ایدی » .

ماده اصلیه یه غی ، کی علاوه سیله اسم مصدر اولور . منک بارغم بون ، واره جغم یره
بوصورتله اسم مصدر اولان باریغ ، توروغ ، کلیک کی کلمه لره (لی) علاوه سیله نیت
بیان ایدیلیر : اول منکا کلکلی تورور « بکا کلک نیتنده در » . او منکا تاوار بیرکلی اول
« او بکا داوار ویرمه نیتنده در . اول مونداتوروغلی اول » اول بوراده دورمق نیتنده در .
متعدی فعللرک ماده اصلیه سنه (مش) علاوه سیله صفت اولور . قورمش یا « قورلمش
یای ، قازمش آرق » قازلمش آرق « فعل لازم اولور ، واجب بیان ایدر اول بارمش « اوه
وارمش - یعنی حکایه صیغه سی .

فعللر

فعللر ثنائی ، ثلاثی ، رباعی ، خماسی ، سداسی اولور .
فعللره علاوه اولنان حرفلر اوندر : ا ، ت ، ر ، س ، ش ، ق ، ک ، ل ، ن ، لا
بونلر معنای تزئید ایدرلر . بونلر مفرد ویا مرکب اوله رق استعمال ایدیلیرلر .
آ - قبز (قوبوز) دن قوبزاق = قوبوز چالاق ؛

ت — تعدیه ایچوندر: آریمق دن آریتمق، قورومق دن (قورومتق). رنکلردن فعل
تشکل ایدر: قزراق دن قزارماق.

ر — فعلک تعدیه سنده اکثریا ر، ت ایله ترکیب ایدر. بارتدی = وار تیردی، واردیدی،
کلتردی؛ کلدیردی (کتیردی)؛ (ز) ایله ده تعدیه اولونور. تامزماق = داملاقمق کبی.

س — تمنی ایچوندر. سوف ایچسدی = صو ایچسه دی، صوایچمه سنی اوزله دی.
فعلک وقوعنی نفس ایچون ایستمکه برابر واقع اولمیان فعله ده دلالت ایدر:

اولی مندین یرماق آلمسندی = بندن آچقه آلیساندی

اول منکا کلمسندی = او بکا کولمک ایسته دی کبی.

ش — مشارکت ایچونش کتیریلیر: ارشدی = اوروشدی؛ ترشدی = دوروشدی کبی.

ق — فاعلی مغلوب ومقهور اولان فعللره ق لاحق اولور. آجیقدی کبی که بو آجلق
محصوریتدن کلمشدی. ییلقی یتقدی = حیوان سوریزی (یرک دارلغندن یانقدی) یعنی
هزاله اوغرا دی.

(ق) ک اوکنه بر (س) علاوه سیله میل و آرزو بیان ایدر: ارارسقدی = ارأرسوقده

یعنی ارارلشدی یعنی ارکک کبی اولمایه اوزه ندی؛ ارسیسقدی = ارک مالی صوبولدی کبی.

ک — ریک، اما له لی و (ک) لی کله رده (ق) ه بدلدر: قچغن اریتسکتی = ار

قاجغینه یتشدی. اول ار بلسکتی = ار، یسوقدی اول ار بیلندی کبی.

ل — مجهولیت ایچوندر: اوق آتیلدی، بوز توقیلدی (بز توقونلدی) کبی.

ن — غیرک مباشرتی اولمادن فعلک فاعلنه لزومنی کوستیر: اول یرماقین آلندی،

اول مندن تقارین قلندی = اول مندن قاوارین قولوندی (اوبندن داورینی (مال) صوردی).

لا — اسملری فعل یاپار: بیک قوشلادی = بک قوش اولادی؛ بیک کنددا

قیشلادی = بک شهرده قیشلادی کبی.

ی — لام ایله مرکب اولور. برایش یاپیله جق اولوبده فعله چیقمیان حالی کوستیر:

اول تورغای قالدی = اوقالقه جق اولدی، قالمدی؛ اول بارغای قالدی = اوکیده جک

اولدی، کیده مدی.

نهی حاضرده بوتون لهجه لرده متفقاً نفی (ما) ایله در. کلام، بارمادم کبی.

نهی غائب بارمادوق = وارمه دی، کلامدوک = کیتمدی.

ماضی شهودی ده بویله در. بارمادی کلامدی کبی.

اوغوزلر ماضى شهودى يى مفرد غائبندە باردوق ، كلدوك = واردى كلى شكنندە قوللانورلر .

فعلك تاكىدى ايچون اوله مصدر كتيريلير : بارماق باردى ، كلك كلى = وارمق واردى ، وارش واردى ، كلك كلى = كليش كلى كى .

ماضى شهودى

ياغما ، توخسى ، چيكل ، آرغو ، اويغور تا چينه قدر ماضى نك مفرد غائبنى « دى » ايله ياپارلر . باردى ، قىلدى كى .

اوغوزلر ، قىچاق وسوارين دن بعضلى « دوق ، دوك » كتيريلر ؛ بوصورتله مفرد ايله جمع فرقى كوجلشور :

ياقوردوق = ياي قوردوق

من ياي قوردق = بن ياي قوردم

بز ياقوردوق = بز ياي قوردوق

آلار تاغقا آغدوق = اونلر داغه آغديلر (چيقديلر)

بز آغدوق = بز آغديق

اول آنى اوردوق = او اونى اوردى

من موندا توردوق = بن بوراده دوردم

اول كلدوك = او كلى

بز كلدوك = بز كلك

اولا افكا كردوك = اونلر اوه كيرديلر

من آنكا تاچار بيردوك = بن اوكا داوار ويردم

اوغوزلر كئيسى سائر توركلرله برلشهرك «ق» يرينه (م) كتيريلر . بارديم = واردم ،

غائبندە باردى ديرلر . فقط آيىرد ايتزلر .

استقبال صيغهسى (مضارع) : باريرمن

اوغوزلر ماده اصلينه نك صوكى (ر) اولورسه مضارعت حرفنى حذف ايله : من بارن ،

من تورون = بن واریم ، دورورم دیرلر ، اکر اصلده (ر) بولمازسه استقبال (ر) سنی کتیریرلر .

من کلران = کلیرم
من کولرن = کولرم
من یاقورارن = یای قووارم کی

عموم تورکلر قورارمن دیرلر .

اوغوزلر ککی قیاسه مخالف ایسهده اونده خفت واردلر .

نهی (ماس) ایله ؛ جمعده (لار) ایلهدر : اولار بارماسلار ، بولار بارماسلار = اونلر وارمازلر ، بونلر وارمازلر کی .

مضارع صیغه سنده ماده اصلیه یه غای ، کای کتیریلیر . اول یاقورغای ، اول سوت ساغغای ، اول افکا بارغای ، اول منکا کلکای
حال صیغه سی « غایر ، کایر » علاوه سیلهدر :

من تورغایرمن اول اقکا کر کایر
اول یاقورغایر اول تاغقا آغغایر

امرلر

تورکلرک چوغی امرلره قل ، غیل ، کیل علاوه ایدرلر : بارغل ، تورغل ، تاغقا آغقل ، برماق تیرکل = آچهدر (طوپلا) .

بوادات مفرد مخاطب ایچوندر . مخاطب ایکی اولورسه شویلهدر :

بارنیکلار ایکیکو = ایکزده کیدیگز ، ایکیدن زیاده اولورسه « قاموغ » علاوه اولنور :
مارنیکلار قاموغ = هپ کیدیگز .

اکر مخاطب محترم ایسه جمع صیغه سی قوللانیلور : بارینک = واریکتر .

اوغوز وقیچاقلر مفرد مخاطبده « بار » جمعده « بارینک » دیرلر . مفرد مخاطبه احترام مقامنده بارینکر دیرلر .

[مخاطبده حرمت ایچون جمع صیغه سنک قوللانیلمه سی بوتون ملتلدن اول تورکلرده واقع اولدیغنه حیرت ایدیلیر]

صفات مشتركة

ماده اصلیه غان ، كان علاوه سیه فعلك دوام وحدوشنه دلالت ایدن مبالغه صفتی یاپیلیر :
اول ار اول اقکا بارغان = او ار اوه (صیقجه) کیدندر .

کولکان = زیاده کولن

ماده اصلیه غانجا علاوه سیه حالت بیان اولونور : بولغانجا = اوله جغنه .

اشتها ، تمنی بیان ایدن صفتلرده « غساق ، کساک » علاوه سیه اولور :

اول افکا بارغیساق اول = اول اوه کیتمه هوسنده در .

اول موندا تورغوساق اول = او بوراده دورمق املنده در .

اول افکا کیرکیسهک اول = او اوه کیرمک اوزلر .

فعلك بیان ایتدیکی ایشی یایمق فاعلك حق اولدیغنی بیان ایچون ماده اصلیه غولوق ،

کولوك علاوه اولونور :

اول بارغولوق اردی = او وارمه لی ایدی ، یعنی کیتمک حق ویا عزمی ایدی .

اول موندا تورغولوق اردی = او بوراده دورمالی ایدی .

« لوغ ، لوك » صوك حرفلرینك خذفیه فاعلك برشی اعتیاد ایتدیکی بیان اولونور :

اول تکریکا تاپنغلی اول = اللهه طایمق عادتنده در .

اوغوزلردن بعضیلری لام یرینه « س » کتیرلر :

اول موندا بارغوساق اردی = او بوراده دورمالی ایدی .

اول مونداین بارغیساق تکول = او بورادن کیدیجی دکل .

ماده اصلیه غیلی ، کیلی علاوه سیه ضمیرنده برفعلك اجراسنی آرزو ایلدیکی بیان اولونور .

بن سنکا بارغیلی من = بن سکا وارمق عزمنده یم .

اول موندا تورغولی اول = او بونده دورمه یه عازمدر .

اول منکا کلکلی تورور = او بکا کلمک اوزره در .

ماده اصلیه (غی) علاوه سیه حال اولور : آنک بارینغی کور = اونک کیدیشنی کور .

غالی ، کالی ایله منتهی کله لر مت علاوه اولونور سه « قصد » آکلاشیلیر : براغالیمت =

وارمق ایچون ، کاکالیمت = کلمک ایچون .

اسم مفعول ماده اصلیه « میش » علاوه سیه در .

(ياقوردن) قورميش يا = قورلمش ياي : قازمش آريق = قازلمش آريق (خرق)
 بو اادات فعل لازمه لاحق اولورسه فعلك ماضیده وقوعی اخبار ایدیلیر . سافلمش
 کون = کچمش ، صاوولمش کون کچی .
 بو میش (حکایه) ایچوندده اولور : افکا بارمش = بونی حکایه ایدن شخص اوه
 کیده نك کیتدیکنی شعورسز اوله رق حکایه ایدیور .

تعبیه و مطارعت

اوغوزلر تعدیه (ر) سی یرینه (ز) کتیرلر : تامیزماق = داملاقمق ، کوززمک =
 کوزه تمک کچی .

فعل متعدیه بر (ت) علاوه اولونورسه فعلی فاعلک بر دیکرینه اجرا ایتدیردیکنه
 دلالت ایلر . توغورتوردی = توغورتوردی دن ، یعنی دوغورتدی ؛ سوف ایچتردی =
 صو ایچتردی ارتیرلدی = ار دیرلدی ، حیات بولدی .

« کور » علاوه سیله ده تعدیه یاپیلور : تنکری تیرکوردی = تنکری دیرلدی کچی .
 ار آتی تورغوردی = اراتنی دوردوردی .

مضارعت حرفندن صوکره (ن) علاوه سیله مطاوعت اولور : اول آت سوفغرندی =
 آتی صولامق ایستدی ؛ اول قارن توزغورندی = اوقارتنی دویوردی .

بونک یرینه (مسن) کتیرمک دها صحیح اولور : اول آت سوفغرمسندی کچی .
 مطاوعت مصدری یایمق ایچون (ش) یرینه (آذ) کتیریلیر : مثلاً کورک (کوزللك ،
 حسن) کله سنه علاوه ایتدکدن صوکره برده تعدیه (ت) سی علاوه ایدیلهرک « کور کاذی »
 دینلیرسه کوزدللشدی دیمک اولور . اوغلان بلکا ذتی = چوجق عقللندی . صکره (اذ)
 (آ) سی ، آهنک قانونی ایله اینجه لشرک (ذ) ده (ت) یه ادغام اولنه رق کورکتر
 کوزللشدی اولور .

ماده اصلیه یه (مسن) کتیرمکه استقبال حاصل اولور :
 کولومسندی = کولمک ایستر اولدی . اول بچاق بيلمسندی = بچاغنی بیله مک ایسته دی .

ماده اصلیه یه « ش » علاوه سیله مشارکت صیغه سی یاپیلیر :

اول منک برلاتپشدی کچی . بنمله تپشدی

بو « ش » دورت معنایه کلیر . ۱) اعانه : اول منکا دون تیکشیدی = او بکا دون (لباس) دیکمه ده یار دیم ایتدی . ۲) مبارات، یعنی مسابقه : اول منک برلا یاقوروشتی = او بنمله یای قورمه ده یاریشدی .

اعانه افاده ایدن جمله ده « منکا » ، مباراتده « منک برلا » بولنور .

۳) قار ، انداخت کبی شیلرده مخاطره بیان ایدر : اوینادم آتلاشو = آتی (غائب ایتک مخاطره سی اولدیغی حالده) اوینادم ؛ اوینادم آلتونلاشی = آلتونی (قارده غائب ایتک مخاطره سیله) اوینادم . ۴) محض فعل اولور ، یعنی کندیسنده اوقیل معنای مراد ایدلر : کمشتی نانکنی = نسنه یی طرح ایتدی ؛ اول آنک برلا کیرشیدی = اونکله مجادله ایتدی کبی .

مجهول صیغه سی (ل) ایلهدر . یا قورلدی = یای قورولدی ؛ اول نانک کورولدی = اونسنه (شی) کورلدی ؛ (ل) رینه (ن) ده کلیر : بئیک بیتلیدی ، بیتندی = مکتوب یازلیدی کبی . (ل) ک مجهولیت معناسنی افاده ایتدیکی ده اولور : اولوک تیرلیدی = اولو (میت) دیرلیدی کبی . ماده اصایه یه (ن) علاوه اولنور : ۱) برشی آرزو ایدلیدیکی حالده موفقیت الویرمدیکی بیلدیریر . اول افکا بارندی = اوه کیتمه ایستدی ؛ اول آش تاتندی = آش طاتندی . (عربجه تفاعل بابنه بکزه ر)

۲) فعلک فاعله انحصارینی بیان ایدر : ار آلیمن آلندی = (برق چوق آلاجلیلر میاننده ار) کندی آله جغنی) آلدی ؛ اول تارغ تارندی = او اکین اکیلدی . فقط بومعنائی تثبیت ایچون « اوزنکا ، اوزی » کله لرندن بریسیله تقید ایتک اقتضا ایدر . بو (ن) (لازم ایچون) اولور ؛ ایشقا باقن = ایشکه باق ؛ سققا کرن = صویه کیر کبی . ۳) (ل) ه بدل اولور ، مجهول بیان ایدر : بئیک بیتلیدی . بیتندی = مکتوب یازلیدی کبی .

۴) فعلی نفسنه حصره دلالت ایدر . تکریکا تاپندی = تکریرییه تاپندی ؛ تکریکا سغندم کبی .

ماده اصلیه یه « داجی » علاوه سیله صفت یاپیلیر . بارداجی ، کلداجی کبی . اسملره (چی) علاوه سیله حرفته دلالت ایدن صفت یاپیلیر : اتچی = قصاب ، اقینچی = آقینچی ، آتجو = مطروح کبی .

تاریغ = حرث ، تاریغچی = حارث .

شو ایکی تورلو صفت اوغوز ، قیچاق ، یاغما ، اوغراق ، سوارین قوللرنده تاروس حدینه قدار جاریدر .

ماده اصلیه غوچی ، کوچی علاوه سیله فعللردن صفت یاپیلیر . یا قورغوچی = یای قوریچی ، تورغوچی ، بارغوچی ، آت سوققورچی = آت سوارچی ، منی اوزغورچی = بنی اویاریچی ، کلکوچی ، کولکوچی کی .

آغماق کی (غ) لی وتک هجالی ماده اصلیه « قوچی » علاوه اولنور .
تاغقا آغقوچی = داغه چیقیچی ؛ قوی ساغقوچی = قویون ساغیچی کی .
بو تاچین علیایه قدر ، چیکل ، کاشغر ، آرغو ، بارسغان ، اویغور لهجه لرینه مخصوصدر . اوغوزلرده بو طرزی قبول ایتشلردر .

ماده اصلیه نک صوکی ساکن اولدیغی تقدیرده ریجی ، روجی علاوه اولنور :
باریجی = واریجی ، توروجی کی .

اسم مبالغه و تفضیل

مبالغه ایچون راق ، راک لاحقهلری کتیریلیر : اذکوراق = دها ای ؛ اولوغراق = دها بویوک کی .

اوغوزلر مدور ، دکیرمی برشیئک مبالغه سنده « تس تکرما » دیرلر . بوقیاسه مخالفدر .
بوتون تورک لهجه لرنده الوان و اشیانک مبالغه سنده موصوف کله نک برنجی حرفنی آلهرق (ب) ایله ترکیب اولونور . اوغوزلر (ب) رینه (م) کتیریلر .

مثلا کب کوك دیرلر . اوغوزلر « کم کوك » دیر . سب سرغ = صاپ صاری ،
آپ آق = آپ آق ، آب اورنک = بیم بیاض .

اداندر

اب — لا مقامنده نفی ایچوندر : آببو ، اباول = نه بو ، نه او

اب — الوانده بم بیاض ابیض

کار = مفعول الیه علامتی : بک آنکار اوت بیردی = بک آوکا آغو ویردی

- آج = عربینک (یا) نداسی کبی : آج برو کل = هیش بری کل .
 اش = اوش ندادر : اوش منداغ قیل = ایشته بویله قیل .
 بوکله هکذا معناسنه الآن معناسنده کلیر : اش کلدوم بو = ایشته شمدی کلدوم .
 بو — ضمیرندن تشبیه ایچون: مونداغ = بویله حه ، بودک .
 اشراش = اوکوزه صو ایچیرمک ایچون سویلنیر .
 اق = (اوق) فعلده تأکید ایچوندر : برغل اوق == (وارغیل) کیت ایشته
 اق == تأکید ایچوندر : امدی اوق ایدم = امدی دوغرو سویلدم ، ایشته دیدم .
 بیاق = دمین براز اول معناسنده : بایا اوق کلدیم = دمین کلدیم . بو طرز حالا
 کلیس لهجه سنده بایاق کلدیم ، بایاقدن کلدیم طرزنده قوللانیلور .
 اول = ضمیر غائبک مفردی : اول آنداغ آیدی = او او یله جه سویلیدی ، اول ارز
 او کیسه
 اول = اولق مصدرینک ماده اصلیه سی در . دورمق مصدرندن مشتاق اولان
 دورور ، در کبی جمله نک صوکنه کلیر: اول منک او غلم اول = اول بنم او غلمدر . اول اقکا
 بارمش اول = او وه وارمش در .
 کول ارکن = قارلوقا کابرینک بقی ، عقلی کول کبی ، طوپلو ؛ کول بیلکا کول = کبی واسغ علملی
 ارکان = ایکن حال اول کلی ارکان کوردم = او کلیرکن کوردم
 (آ) و (آی) ضمیر غائب ایمش : آیلوق ، آیلوق او یله کبی .
 او غوز لهجه سنده بویله قوللانیلدیغی کبی حالا کلیس لهجه سنده اولدیغی کبی (ایلا = ایله)
 ده قوللانیلور: ایلا قیلغیل کبی .
 او غوز جه نک بزم املامزجه اوکله سی ظهر معناسنه اولان (او یله) سی قیچاچه ده
 (اوزلا) اولیور .
 ابنک = (ولو) معناسنه عطف: ابنک سن برساسن = ولوسن وارسهک
 ارنج = کوک تور کجه ده ده قوللانیلان بو کله یه کاشغری عربجه (لعل) معناسنی ویریور:
 اول کلدی ارنج (یعنی تأکید دلالت ایدیور)
 امدی — او غورلر امدی دیرلر = ألان .
 اندا — آن ضمیرینک مفعولی فیهی

آیرو - استثناعلاتی : مونى تېلامساسن ، اېروناکړک = بوټى دیله مرزن ، باشقه نه کرک ؟

اوترو = قارشى = اول منسکا اوترو کلدی = بکاقارشى کلدی .

اسرا = ظرف صوکره ، دوننده

اسرا = اویردن آشاغی دیمک : اول آندن اسرا اول = او آندن صوکره ، دوننده در .

اغری = دون ، آشاغی : بونانک آنک اوغری اول = بونسنه آنک دوننده در .

ارکی = ادات شک = کلرمودرکی . عجیا اوکلیرمی که ؟

آشنو = ظرف رمان معن اندن اشنو کلدم = بن آندن اول کلدم .

اوجون = ایچون ، تعلیل : سنک اوجون کلدم .

اجن = ایچین entre آرا : آنلر ایچین ایتشدی لار = اونلر آرالرنده بارشدی لر .

اذن = اذین ، باشقه ، چکل لغتنده .

الل = ایلل امرایه قارشو تصدیق جوابی : اوت افندم .

ما = ادات نفی ما : کوروب نچک قاچما دونک .

این = ادات مصاحبت : آی تولون بولسا الیکین ایملاماس = ای بدر اولنجه الن

کوستریلز . قوش قناتین . ار آتین = قوش قانادی ، اراتی بدر (اتی ایله تقدیر اولنور .)

اوت = اوت ، نعم

آیغ - خبری تأکید ایچون جملهیه داخل اولور . بونک اصلی « اذ » یعنی کوزل ،

مصنوع ، جیددر . (ذ) ی (یا) قلب اولندقدن صوکره نهایتنه (غ) آلمشدر . آیغ اذکو-

ننک = چوق کوزل شی ؛ آیغ یقزناننک = جداً فنا شی کبی .

آزو = ادات تخییر : اوزوم ییکل ، آزو قاغون = اوزوم پی ، ایسترسهک قاوون .

کلیرموسن ، آزو بریرموسن = کلیرمیسین ، یوقسه کیدرمیسین ؟

ضمیر (سیک) دکل سین (یعنی سندن) در .

اقاب - مکرر اوله رق اقا اقا آجیدن شکایت ایچون ندا

آذرق = آریق ، آیری غیری ، باشقه (اوغوزلر بونی قوللانیر) . سائر تورکلر

(اذین) دیرلر . فعللرک نهایتنه استثنا ایچون کلن دن ، دین بوندن اولمالی کلدین = کلزدن

اوغوزلر آندن آیدم = آندن صوکره دیدم دیورلر .

لیو = ادات تشبیه . افرق باشی قازلیو سغراق تولو کوزلیو .

ابریق باشی قاز کبی، قدح دولو کوز کبی.

فعل التزامی سقنلم = سوينه لم .

أأ = حیرت : اول منی أأقیددی = بنی متحیرایتدی.

أوا = دعوت سسنه جواب : یا محمد أوا ! (نه امر ایدرسکنز یا محمد ؟)

آو = آمرک امرینه انکار ایچون ، یعنی خیر .

آی = بوده آو کبی .

آنک = اوغوزجه ده انکار ایچوندر : آمر برشی امر ایتدیکی زمان مأمور انکار

مقامنده « آنک آنک ! » دیه جواب ویرر .

اونک = اوک، قدام اول مندن اونکدن بردی = او بندن اوکجه واردی .

مو = فعللرده استفهام علامتی : أولدیمو = اولدومو ؟

اوب اوب = ابتدا آتوب طوتوب صوکره اظهار عجز ایدنلره

قارشی سویلنور حرف ندا .

قوغ = قوغ ، قو ، هپ

بیلا = بیله ، مصاحبت علامتی : ایکی بک بیر ایل بولدی = ایکی بک آره سنده

صلح اولدی

یما = ینه ، عاطفه .

نرو = جهت کوستیرر : نوبار = شوجهته کیت .

بسا = بعده معناسنه : من آندان بسا کلدیم = آندن صوکره کلدیم .

تقی = دخی

بلوبلو = قادیندرک چوجنی اویوتقم ایچون سویلدکلری سوزلر .

قلی ، قالی = کیف ، لو ، اذا مقابلی در : بوسن بواشیغ قلی قلدنک = سن بواشی

فصل یاپدک ؟ سن قالی برساسن = اگر کیتسهک .

نما = بیلیمورم مقامنده انکار ایچوندر : نما قیلدی = نه یاپدی بیلیمورم .

تیو ، تینو = کوره جکسک تهدید معناسنه من بارغای من ثدیمو = کیده جکم کوره جکسین .

قانی = نروده

منو ، مونو = بو : قانی سؤالنه جوابده مونو دینور .

مجهولده ات باغشلالدی ، باغشلاتدی ایکیسی ده جائز

مونكر = بويله جه (بو) نك (انكر) علاوه سيله حال ياپيلور: من مونكر آيدم = بويله جه ديدم.

تبارو - جهت كوسترر. اول منك تبارو كلدى = اول بكا دوغرو كلدى، اول آنك تبارى بردى = او اوكا دوغرو كيتدى (واردى) بونك اصلى تاپمق (وارمق، بولمق) دن «تاپ» ايله (رو) دن در.

شى - چين فغفورلرينه: ياشا مقامنده قوللانيلير آلقيش تعبيرى.

قى = ندا ايچوندر. قى، بروكل (آناطوليدنه «غى») حالا وار.

ما = بهاييم وقوزيلرك صوتندن كنياه، مله مك ك اصلى اوله جق. ندا

مو = استفهام علامتى اسمه وفعله داخل اولور: بو آتمو = بو آتمى؟، بر دنكمو = واردكمى؟ اوغوزلر (مى) قوللانيلر. اول باردىمى؟ فقط اوغوزلر اسمدن استفهام ايچون ينه مو قوللانورلر: بو آت سنك مو = بو آت سنكمى؟

نا = ادات استفهام: ناتيرسنى = نه ديرسين؟

ناما = تعجب اداتى: ناما اذ كو كشى اول = نه عجب اى كشى در؟ = نامايقز نانك اول بو نه عجب ياوز نسنه در بو؟

نو = اصلى ناكو = نصل در: نوتيرسين = نصل ديرسين؟

وا = امر مخاطبك امرينى انكار ايچوندر: وانا تيرسين = اى نه ديرسين كى. يا = انكار اداتى.

يو = قادينلرك اوتاندقلى زمان چيقاردقلى حرف ندا.

تبا = مفعول اليه علامتى: منك تبا كلدى = بكا دوغرى كلدى.

تبا = رغم علامتى در: اول آنك تباسى قيلدى: اوا وكا رغماً قلدى.

قيو = هانكى؟ ادات استفهام اوغوزلر، قپچاقلر قافى خ ياپارلر.

خيزم = قيزم ديرلر. خدا اردنك = نروده ايدك. تورك: قندا اردنك دير.

نجا = نجه؟ مقدار بيان ايدر: نجايرماق بردنك = نجه آقچه ويردك. قاچ معنا سنده ده كليز.

قذى = اسفل: قذى الدى = آشاغى ايندى. بزم يوزون قوينى دوشدى بورادن.

تب - حصبى، كافى: بو آش منكاتب = بويمك بكا كافى.

جب جب - حال: اول اروك جب جب ييدى = اوارىكى خاپ خوب ييدى.

زب زب = حال: زب زب بارغل = راپ راپ كيت.

شب = حالی تعجیل ایچون : شب کل = همان کل .
 قب = قوب حال مبالغه ایچون : اوغل قوب بدودی = چوجق چوق بویودی .
 کب = کوب حال زیاده ، صیق کب ساچ = صیق و کور ساچ .
 بت = بات : بات کل ، پاتاداق کل .
 چت چت = چات چات اوردی .
 شت = شات جرأت ، حد : آنک ناشاتی بار ؟ = آنک نه حدینه دوشمش .
 مت = بویله حال : انداغ مت = بویله جهر .
 قیچ - قدر ، دفعه ، کره : قیچ یرمق یردی = قاچ درهم یردی ؛ قیچ قتا آیدم =
 قاچ کره سویلدم .
 کذ ، کد - تا کبد و مبالغه : کذ آت = نه کوزل آت ، کذنانک = نااعلا شی
 جر = اوغوزجه وقت : بوچرک دکل = بوزمان کل .
 چر = قباله ، قارشو اوغوزجه ، آنک اقی بوچرک دا - اونک اوی بوجهتم .
 جق - جاق - بالذات ، بالنفس دیمکدر جق اول آتی = او بالذات آندی .
 تنغل = ایشته او آتی توت ؛ جق آجنی اورغل = ناه آماجی اور ، هدفی اور [۱] .
 سق - ساق انتباه و تیقظ نداسی . ساق ساق = اویوما ییکز ، دوشونکز
 ساقار = فطین کیمسه (صاقینمق دوشونمک دن)
 شک - شوک اسکات نداسی : شوک تور = صوص !

نجیب عاصم

دارالفنون تورک لسانی تاریخی مدرسی